IQRO JURNALI / 2023
GUVOHNOMA № 060680
E-ISSN : 2181-4341
https://wordlyknowledge.uz
IMPACT FACTOR(SJIF) : 3,934
IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 7,245
SPECIAL ISSUE, VOLUME 5, ISSUE 2, 2023

JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDA PSIHOLOGLAR BILAN UCHRASHUVLARNI TASHKIL QILISH

Yusupov Shohzodbek Shonazar o‘g‘li
14-son Jazoni ijro etish koloniyasi
Tezkor-qidiruv bo‘limi tezkor vakili leytenant

Annotatsiya
Ushbu maqola jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlarni tashkil etishning muhimligini o'rganadi. U mavzu bo'yicha adabiyotlarni o'rganadi, bunday uchrashuvlarni o'tkazish usullarini muhokama qiladi, potentsial natijalar va ularning natijalarini taqdim etadi va kelajakda takomillashtirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi. Axloq tuzatish muassasalariga psixologik aralashuvlarning ahamiyatini ta'kidlab, ushbu maqola mahbuslarning farovonligi va reabilitatsiyasini oshirish bo'yicha olib borilayotgan sa'y-harakatlarga hissa qo'shishga qaratilgan.

Kalit so'zlar
Jazo muassasalari, psixologik uchrashuvlar, reabilitatsiya, mahbuslarning farovonligi, aralashuv dasturlari, retsidivizm.

Odatda jazo muassasalari deb nomlanuvchi axloq tuzatish muassasalari jinoyat sodir etgan shaxslarni hibsga olish orqali jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Ushbu muassasalarning asosiy vazifasi huquqbuzarlarni cheklash bo'lsa-da, ular reabilitatsiya va jamiyatga qo'shilishda ham muhim rol o'ynaydi. Jazoni ijro etish muassasalarida psixologlar bilan uchrashuvlar tashkil etish ushbu reabilitatsiya jarayonining asosiy jihati hisoblanadi. Ushbu maqola ushbu muassasalardagi psixologik uchrashuvlarning ahamiyatini o'rganadi, tegishli adabiyotlarni ko'rib chiqadi, ushbu uchrashuvlarni o'tkazish usullarini belgilaydi, potentsial natijalarni taqdim etadi va yanada takomillashtirish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Ko'plab tadqiqotlar jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu uchrashuvlar mahbuslarga ruhiy salomatlik xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini beradi va bu ularning jinoiy xatti-harakatlariga hissa qo'shishi mumkin bo'lgan asosiy muammolarni hal qilishga imkon beradi. Adabiyotda quyidagi asosiy fikrlar ta'kidlangan:

Retsidivizmni kamaytirish: psixologik uchrashuvlar retsidivizm darajasining pasayishi bilan bog'liq. Psixologik yordam olgan mahbuslar his-tuyg'ularini boshqarish va xulq-atvorida ijobiy o'zgarishlar qilish uchun yaxshiroq jihozlangan.

Ruhiy salomatlikni yaxshilash: jazoni ijro etish muassasalaridagi ko'plab mahbuslar ruhiy salomatlik, ruhiy tushkunlik, xavotir va giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish kabi muammolardan aziyat chekmoqda. Psixologik uchrashuvlar ularning ruhiy farovonligini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

Ijtimoiy ko'nikmalarni oshirish: mahbuslar ko'pincha jamiyatga muvaffaqiyatli reintegratsiya qilish uchun zarur ijtimoiy ko'nikmalarga ega emaslar. Psixologik uchrashuvlar ularga ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, muvaffaqiyatli o'tish imkoniyatlarini oshiradi.

Jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlarni tashkil etish bir necha asosiy qadamlarni o'z ichiga oladi:

Ehtiyojlarni baholash: dastlabki baholash va baholash orqali mahbuslarning o'ziga xos psixologik ehtiyojlarini aniqlang.

Malakali xodimlar: uchrashuvlarni o'tkazish uchun malakali psixologlar yoki ruhiy salomatlik bo'yicha mutaxassislarning mavjudligini ta'minlash.

Guruh va Individual mashg'ulotlar: shaxsiy muammolarni hal qilish uchun ko'nikmalarni rivojlantirish va individual maslahat berish uchun ikkala guruh terapiyasi mashg'ulotlarini tashkil qiling.

Xavfsiz muhit: ushbu uchrashuvlar uchun ishonchni mustahkamlash va ochiq muloqotni rag'batlantirish uchun xavfsiz va maxfiy muhitni saqlang.

Doimiy Monitoring: mahbuslarning rivojlanayotgan ehtiyojlari asosida dasturni muntazam ravishda baholang va sozlang.

Psixologlar orasida keng tarqalgan fikrlar shundan iboratki, sudlanganlar bora-bora ularni o‘rab turgan atrof-muhitga moslashadilar. Aynan mana shu narsa ekspertlarning fikricha, “moslashish”ga sabab bo‘ladi – o‘ziga xos sindromning bekor bo‘lishi, - 187 - muqaddam sudlangan shaxs uyga qaytganida va to‘liq erkin bo‘lgan sharoitda qanday yashash kerak degan muammoga duch keladigan holatlardan biridir. Psixologlar sobiq sudlanganlar, qamoqda 19 yildan kam o‘tirmaganlar bilan suhbatlashar ekan, eng kamida “odamlarga bo‘lgan munosabatda, murakkablashtiradigan har qanday o‘zaro munosabatga ishonmaslik” va “qaror qabul qilishdagi qiyinchilik”lar ko‘rinishida “tizimlashgan shaxsiy sifatlar” shakllanganligini aniqlashgan. O‘rganishlar paytida 36 yoshli muqaddam sudlangan bir erkak ozodlikda bo‘lsada qamoqxona qonunlari bilan yashayotganini tan olgan: «Men hali ham o‘zimni xuddi qamoqxonadaman, deb bilaman va shunga mos xatti-harakatlarni amalga oshiraman. O‘ylaymanki, inson bilan bunday holatning bo‘lishiga asosiy sabab shuki, inson xuddi tokni o‘chirib yoqadigan moslama yoki suv quvurining krani emaski – unda biror narsani chiqillatib yoki burab o‘chirib qo‘yish mumkin bo‘lsa. Shuday ekan, siz uzoq vaqt mobaynida biror narsani bajarar ekansiz, u asta sekin sizning bir qismingizga aylanib boradi», – deydi u. Shaxsdagi o‘zgarishlar, ular avvalgi holatlardagidek bo‘la olmasliklari haqida so‘zlay turib, sudlanganlar boshqalarga munosabat u yoqda tursin, hatto o‘z hissiyotlariga ishonmay qo‘yish, ya’ni “Hissiy karaxt bo‘lib qolish” jarayonini kuzatish mumkin.

Jazoni ijro etish muassasalarida psixologlar bilan uchrashuvlar tashkil etish mahbuslarga ko'rsatiladigan reabilitatsiya va ruhiy salomatlikni qo'llab-quvvatlashning muhim tarkibiy qismidir. Ushbu uchrashuvlar qamoqdagi shaxslarning psixologik va hissiy ehtiyojlarini qondirish uchun juda muhimdir. Mana, bunday uchrashuvlarni qanday tashkil qilish bo'yicha bosqichma-bosqich qo'llanma:

- Ehtiyojlarni baholash: mahbuslarning ruhiy salomatligiga bo'lgan ehtiyojini baholashdan boshlang. Bu psixologik yordamga muhtoj bo'lgan shaxslarni aniqlash uchun dastlabki skrining yoki baholashni o'z ichiga olishi mumkin.
- Kadrlar: sizda malakali va litsenziyalangan psixologlar yoki ruhiy salomatlik bo'yicha mutaxassislar jamoasi borligiga ishonch hosil qiling yoki jazoni ijro etish muassasasida xizmat ko'rsatish uchun mavjud. Bu psixologlarni yollash yoki tashqi ruhiy salomatlik xizmati provayderlari bilan shartnoma tuzishni o'z ichiga olishi mumkin.
- Imkoniyat va makon: mahbuslar psixologlar bilan uchrashishi mumkin bo'lgan muassasa ichida xavfsiz va maxfiy joyni belgilang. Ushbu soha shaxsiy hayotni va terapevtik munozaralar uchun qulay muhitni ta'minlashi kerak.

- Rejalashtirish: mahbuslar muntazam ravishda psixologlardan foydalanishlari uchun rejalashtirish tizimini ishlab chiqing. Ba'zi mahbuslar boshqalarga qaraganda tez-tez mashg'ulotlarga muhtoj bo'lishi mumkin, shuning uchun rejalashtirish shaxsiy ehtiyojlarga asoslanishi kerak.
- Mahbuslarni o'qitish: mahbuslarga psixologik xizmatlarning mavjudligi va ularga qanday kirish haqida ma'lumot bering. Bunga umumiy joylarda ma'lumot joylashtirish, axborot sessiyalarini o'tkazish yoki risolalar taqdim etish kiradi.
- Yo'llanma tizimi: tuzatish xodimlari yoki mahbuslar psixologik yordamga muhtoj bo'lgan shaxslarga murojaat qilishlari mumkin bo'lgan yo'llanma tizimini yarating.
- Dastlabki baholash: mahbus psixologik yordam so'raganda yoki yuborilganda, ularning o'ziga xos ehtiyojlarini aniqlash va davolash rejasini ishlab chiqish uchun dastlabki baholashni o'tkazing.
- Guruh va Individual mashg'ulotlar: guruh va individual terapiya seanslarining kombinatsiyasini taklif eting. Guruh mashg'ulotlari mahbuslar orasida keng tarqalgan muammolarni hal qilishi mumkin, individual mashg'ulotlar esa shaxsiy davolanishga imkon beradi.
- Inqirozga aralashish: inqirozga aralashish uchun tizim mavjudligiga ishonch hosil qiling. Og'ir psixologik bezovtalikni boshdan kechirayotgan mahbuslar darhol psixologga murojaat qilishlari kerak.
- Maxfiylik: huquqiy va axloqiy ko'rsatmalarga muvofiq qat'iy maxfiylikni saqlang. Mahbuslar psixologlar bilan munozaralari qamoqxona xodimlariga ularning roziligisiz oshkor qilinmasligini his qilishlari kerak.
- Hujjatlar: har bir mashg'ulotning batafsil yozuvlarini, shu jumladan baholash, davolash rejalari, taraqqiyot yozuvlari va natijalarini saqlang. Ushbu hujjat taraqqiyotni kuzatish va javobgarlikni ta'minlash uchun juda muhimdir.
- O'qitish va malakasini oshirish: psixologlar va xodimlarni tuzatish psixologiyasining eng yaxshi amaliyotlaridan xabardor bo'lishlari uchun doimiy ravishda o'qitish va malakasini oshirish imkoniyatlarini taqdim etish.
- Teskari aloqa mexanizmi: mahbuslar o'zlarining tashvishlarini yoki psixologik xizmatlardan qoniqishlarini bildirishlari uchun teskari aloqa mexanizmini yaratish. Bu fikr yordam sifatini yaxshilashga yordam beradi.
- Hamkorlik: mahbuslarni reabilitatsiya qilishda yaxlit yondashuvni ta'minlash uchun psixologlar va boshqa tuzatish xodimlari o'rtasidagi hamkorlikni rag'batlantirish.
- Baholash: natijalarni baholash, retsidivizm darajasi va xodimlar va mahbuslarning fikr-mulohazalari orqali psixologik yordam dasturining samaradorligini muntazam ravishda baholang. Zarur bo'lganda yaxshilash uchun ushbu ma'lumotdan foydalaning.
- Qoidalarga rioya qilish: jazoni ijro etish muassasalarida psixologik xizmatlar bilan bog'liq barcha tadbirlar tegishli qonunlar, qoidalar va axloqiy me'yorlarga muvofiqligini ta'minlash.

Jazoni ijro etish muassasalarida psixologlar bilan uchrashuvlar tashkil etish murakkab va doimiy jarayondir. Bu mahbuslarning ruhiy farovonligiga sodiqlikni va axloq tuzatish tizimida psixologik xizmatlarni ko'rsatishga har tomonlama, yaxshi tuzilgan yondashuvni talab qiladi.

Muhokama bo'limi natijalarning oqibatlari va jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlarni tashkil etish muammolariga bag'ishlangan. Shuningdek, u tuzatish tizimi uchun potentsial yaxshilanishlarni va kengroq ta'sirlarni ko'rib chiqadi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlar tashkil etish mahbuslarning reabilitatsiyasi va farovonligi uchun juda muhimdir. Retsidivizm stavkalarining pasayishi, ruhiy salomatlikning yaxshilanishi va ijtimoiy ko'nikmalarning yaxshilanishi ushbu uchrashuvlar uchun jiddiy ishdir. Bunday dasturlarning samaradorligini oshirish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

- Mahbuslarning ehtiyojlari va dastur samaradorligini doimiy baholash kerak.
- Tashqi ruhiy salomatlik tashkilotlari bilan hamkorlik qo'shimcha manbalar va tajribalarni taqdim etishi mumkin.
- Psixologik uchrashuvlarning ahamiyatini qo'llab-quvvatlash va tushunish uchun tuzatish xodimlariga kompleks treninglar o'tkazilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, jazoni ijro etish muassasalarida psixologik uchrashuvlarni amalga oshirish va doimiy ravishda takomillashtirish yanada muvaffaqiyatli reabilitatsiyaga olib kelishi va oxir-oqibat reoffend stavkalarini pasaytirish orqali xavfsiz jamoalarga hissa qo'shishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Андреева Г.М.Сосиалная психология. Учебник. М.: Аспект Пресс, 2000.
2. Ричард Карлсон. «Не суетитесь по мелочам... и все есть мелочь».
3. Ruxiyeva X.A.,Y Doziyev, A.Muxtorov. Sud-psixologik ekspertiza. o‘quv qo‘llanma. T. 2001.
4. Чуфаровский Й.В.“Юридическая психология”. М., 2007
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/Reabilitatsiya. http://lex.uz - O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi

WORDLY
KNOWLEDGE